

Csiszer Imre pásztorbotfaragó beszél a munkájáról

A MAGYAR NÉPI MOTÍVUMOT ÖRÖKÍTI MEG PÁSZTORBOTON

dr. habil Gerencsér Kinga
c. egyetemi tanár

A pásztorbot nem csupán használati eszköz volt, hanem mágikus tárgy is. Állattartó vidékeken beszéltek olyan tudományos vagy ördögös pásztorokról, akik napközben nyugodtan elmentek a kocsmába vagy a csárdába, mert a jószágra ezalatt a földre szúrt botjuk vigyázott, varázserejénél fogva nem engedte elbitangolni az állatokat. A mágikus jószágőrzésről szóló történetek is jól példázzák a bot és a pásztorokodás szoros összetartozását.

Mágikus erejű pásztorbot.

Csiszer Imre faragott pásztorbotjai.

Maga által rajzolt népi motívum és faragott pásztorbot gyűjteménye.

A pásztorbot 6 célt is szolgál: őrzés közben botjára támaszkodik a pásztor, meghajítja vele a jószágot, a bot felemelésével irányítja kutyáit, leüti vele a mezei állatot, pásztorbottal jár a botjával, de ugyanakkor a pásztor fegyvere is. A pásztorbot tükrözi viselőjének társadalmi helyzetét, foglalkozását, ugyanis a bot nagysága, milyensége jelzi, hogy gulyás, juhász, csikós vagy éppen kondás az illető személy. A pásztorbotok pásztorbottól is változtak, ugyanis a gulyás nagyobb bunkósbotot, a csikós vékonyabb botot, a kondás derekánál kissé görbülő pásztorbotot hordott. A juhász sajátos pásztorbotja a juhász-kampó volt. A pásztorbottól elkülönülést nemcsak a bot mérete

határozta meg, hanem a bot anyaga is. Mivel a pásztor gyakran az őrzött jószág után hajította botját, lényeges volt, hogy a bot súlya a jószág külső adottságaihoz igazodjon. Egy kondás botjának könnyebbnek kellett lennie, mint például egy gulyás botjának, ugyanis a disznó és a malac gyengébb a szarvasmarhánál, és hogyha súlyos bottal hajítja meg azt a pásztor, az állat könnyen megsérülhet. A pásztorbotnak hétköznapi, illetve ünnepi formája egyaránt ismert, a pásztorbot ünnepi változatát parádés botnak is nevezik. Mivel ezt a típust a pásztor nem a mindennapokban használta, ezért a parádés botra sokkal gazdagabb díszítés került – olvashatjuk dr. Varró Ágnes: *Mesélő tárgyak* írásában.

Csicszer Imre nyugalmazott tanító több száz pásztorbotra, fokosra, illetve guzsalyokra faragta rá az általa hosszú ideig gyűjtött népi motívumkincset. Csíkszentkirályon gazdag néprajzi gyűjteményt hozott létre. Azt mondja, minden, amit elért, a Jóisten ajándéka. Imre bácsi csíkszeredai tömbházlakásában egyszerre érezheti magát műhelyben és kiállítóteremben a látogató – az általa faragott pásztorbotok, guzsalyok, a rajzokon, metszeteken megörökített népi motívumok, és az egykori feladatlapokhoz felhasznált linómetszetek sokasága árulkodik arról a munkáról, amelyeket a tanítás mellett évtizedeken át szakmai elhivatottsággal, alázattal, elszántsággal, de ugyanakkor kedvtelésből végzett.

A botok díszítését három szakaszra tagolja: fej, a fogó rész és az alatta lévő szár.

” A pásztorbotnak hétköznapi, illetve ünnepi formája egyaránt ismert, a pásztorbot ünnepi változatát parádés botnak is nevezik. Mivel ezt a típust a pásztor nem a mindennapokban használta, ezért a parádés botra sokkal gazdagabb díszítés került.

Népi motívumok maga készítette guzsalyokon és fokosokon.

A pásztorbot szárát csapolással illeszti a fejbe.

A 78. évet betöltött nyugalmazott tanító Csíkpálfalván született, iskolai éveit pedig a tanítóképzőben tanult tovább. A rajz volt az egyik szenvedélye, és ez végigkísérte élete folyamán. „A rajz iránti szeretet meghatározó volt számomra, a szabadidő hasznos, örömteli eltöltését jelentette. Igyekeztem ezen a vonalon kibontakozni – mellőztem minden, szervezetet romboló szórakozási lehetőséget –, ez a katonaságnál is megmutatkozott, és értékelték később is, az iskolán kívüli tevékenység során.”

Szintén csíkszentkirályi éveit alatt, ahol 28 évet tanított, kezdte el a diákoknak szánt feladatlapok rajzolását. „1970-ben kezdték el Magyarországon az iskolai feladatlapok használatát, 5 évvel később itt a Tanulók Háza és a tanfelügyelőség közreműködésével stencillel (kézi eljárás) sokszorosították ezeket az első osztályosoknak a betűtanítás alkalmazására. Én már a 12. megrendelő voltam, és a lapok kivitelezése gyenge, a szövegér-

telmezés nehézkes volt, a képek elmosódtak és alig látszottak. A gyermekek folyton kérdegettek, nem tudták, mit írjanak. Akkor jött a gondolat, hogy valamit tenni kell, mert a pénzt elkértem a szülőktől a munkalapokra, s nem mondhattam, hogy melléfogtunk. Hazajöttem, felvettem a linóleumot a folyosóról, az esernyőt összekötő szálakból vést készítem, kezdtem rajzolni a mintákat. Olyan jól sikerült, hogy egy évig naponta húsz-huszonöt ilyen metszetet kellett készítenem. Év végére rájöttem, lehetetlen ezt így folytatni, vettem a laskanyújtót, a metszeteket vékony lemezre ragasztottam, piros és kék tintával végeztem a lehúzásokat. Majd felvettem egy nyomdász-mesterrel a kapcsolatot, ő elkészítette a sokszorosítót. Nyolc munkafüzetet készítem, tizenkét kirakós játékot a gyermekeknek, a sokszorosítóval hat másodperc alatt le tudtam húzni egy munkalapot” – mesélte.

A csíkszeredai Csiszer Imre a magyar népi motívumkincset szerette

volna megörökíteni. Díszbotok, guzsalyok, díszfejszék töltenek meg minden sarkot csíkszeredai lakásának egyik szobájában, ahol műhelyt rendezett be a nyugdíjas tanító és faragóművész. Imre bácsi több mint 10 éve alkot, de nem a megélhetésért, hanem, mert ez a szenvedélye: szeretné kifaragni az általa ismert összes népi motívumot. Formát kellett adnia a néprajzi kutatásai során megismert és összegyűjtött motívumkincseknek. Eddig több mint 450 pásztorbotot faragott magyar és székely népi motívumokkal díszítve, további 150 darab várakozik előkészületben a polcon, ezenkívül díszes talpas guzsalyok, csíkszentkirályi tűzdelt mintával díszített fokosok, ékszer-tartó faládikák töltik meg a műhelyét. Imre bácsi Csíkszentkirályon, Csíkszeredán és Magyarországon is bemutatta munkáit, ahol a botokon és guzsalyokon kívül a mintaanyagot is kiállította. A faragást szabadidős tevékenységként űzi, műveit pedig nem eladásra készíti: egy részüket elajándékozza, más részüket megvásárolják a kiállításokon. Fiatalkora óta érdeklődik a népi motívumok iránt, Csíkszentkirályon néprajzi gyűjtést is végzett. Díszített használati tárgyak, varrottasok mintázatát gyűjtötte össze és dolgozta fel, és szántáskor előkerült kályhacsempedaraboknak addig a néprajzban ismeretlen díszítéseit, motívumait dokumentálta. Munkásságáról több publikáció is született a '70–80-as években. Ma már senki sem készít guzsalyt, botot. Az igazi alkotómunka 2005 áprilisában kezdődött, miután Imre bácsi Huszka József A magyar turáni ornamentika története

című könyvét áttanulmányozta. Ez a könyv nyújtott segítséget abban, hogy végre történetileg és szimbolika szempontjából is rendszerezhesse az általa összegyűjtött díszítéseket, motívumokat. Ekkor határozta el, hogy kifaragja a könyvben található 1200 mintát, valamint az általa gyűjtötteket is. Elhatározta, hogy a Csíkszentdomokostól Kászonig ismert mintakincsünket, amely a guzsalyokon és a botokon rajta volt, most ő visszaadja. Nyugdíjas éveiben kezdett faragni az erdőt járva pásztorbotnak alkalmas nyersanyagot, mogyoró- és nyárfaágakat gyűjtött. „A munkafolyamat a beszerzéssel kezdődött, jártam az erdőt, 15–20 botot nyestem, hazahoztam. A nyersanyagot aznap konzerválni kellett, vagyis le kellett szedni a kérgét, mert ha egy napot hagytam, megtapasztaltam, hogy beráncosodott, repedezett, hasznavehetetlen külsőt kölcsönzött a fának. Ezeken, amelyeket megfaragtam, sehol egy repedés nincs, mindenik szép állapotban van” – említette. A pásztorbot szárát mogyorófából készíti, a fejét pedig nyárfaágából, és csapolással illeszti egymásba. Nyolcszáz botot faragott, négyezer szalagmintát vitt fel ezekre. A botok fejrészen a szekercék, balták, fejszék díszítésének mintakincsét és a turáni–magyar ornamentikát is használta, a gömbös gúlát, a fürtös, a virágos-kosaras, a kerekcsészes díszeket, a középső részeken pedig népi mesterek termékein található mintákat. A guzsalytalpakon főleg a csíki motívumkincsét jelenítette meg. Csiszer Imre három szakaszra osztotta a botok díszítését: mindegyik részre más kor díszítőelemeit faragta ki. Legfelül rozettaminták és honfoglalás kori hun–avar díszek láthatók: liliom- és szemdíszek, istenfák, rózsaminták, polip, kígyó-

Faragott pásztorbotok díszítései.

” A bot kézbe fogásra alkalmas, üresen hagyott része alá reneszánsz kori mintákat faragott, alattuk pedig szalagminta ékesíti a botokat. „Ezek a motívumok a fenntartó, teremtő isteni erő jelképei voltak, melyeket őseinktől örököltünk. Időnként a minták nézegetése is elég, hogy lelkileg feltöltődjek.”

A gyűjtemény egy része.

minták, mértani szerkezetű minták változatai. A bot kézbe fogásra alkalmas, üresen hagyott része alá reneszánsz kori mintákat faragott, alattuk pedig szalagminta ékesíti a botokat. „Ezek a motívumok a fenntartó, teremtő isteni erő jelképei voltak, melyeket őseinktől örököltünk. Időnként a minták nézegetése is elég, hogy lelkileg feltöltődjek” – mondja Imre bácsi, aki rózsafüzérrel kezdi a napot, nyitott ablak mellett tornászik, majd tíz kilométert gyalogol, a reggeli után pedig már csak az ebéd erejéig hagyja abba a munkát, és este 10–11 óráig farag. „Nem vagyok fáradt soha, 30–40 éves koromban sem éreztem ilyen lendületet, mint ami most munkára sarkall. Lelki élmény, fenntartó erő a faragás, szeretném fenntartani és továbbadni a népi motívumkincset. A Jóistennek hálát adok, hogy ezt meg tudtam valósítani, ez az ő ajándéka, semmi sem az enyém” – zárta a beszélgetést. ■

Forrás:

Dr. Varró Ágnes: Mesélő tárgyak
– a pásztorbot. Szent István Király
Múzeum blogja
Mesélő tárgyak – a pásztorbot | SZIKM
blog (wordpress.com)
<https://szekelyhon.ro/aktualis/csikszek/aki-pasztorbotokra-guzsalyokra-faragta-a-motivumkincset>